

โรคปอดที่สำคัญในสุกร

ตอนที่ 2 : เนื้อปอด

น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

ปอด (Lung) หรือทางการแพทย์มักเรียกอีกคำหนึ่ง ที่เป็นส่วนประกอบของคำอันเกี่ยวกับปอดว่า Pulmonary เป็นอีกอวัยวะหนึ่งของระบบที่สำคัญในร่างกาย อยู่ภายในช่องอก มีลักษณะนุ่ม หยุน จึงมีกระดูกซี่โครงคอยปกป้องเอาไว้ มีสองข้าง ซ้าย-ขวา มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในกระบวนการหายใจ มีหน้าที่หลักในการแลกเปลี่ยน O_2 จากสิ่งแวดล้อมเข้าสู่ระบบหมุนเวียนโลหิตในร่างกาย ในทางกลับกันก็นำเอา CO_2 จากระบบหมุนเวียนโลหิตในร่างกายกลับออกมาสู่สิ่งแวดล้อม เนื้อปอดประกอบด้วยเซลล์เป็นจำนวนหลายล้านเซลล์ เซลล์มีขนาดเล็ก และผนังบางมาก ๆ เรียงตัวประกอบกันเป็นลักษณะคล้ายถุงเหมือนลูกโป่งที่อัดกันแน่น ซึ่งภายในถุงนี้เองที่จะมีการแลกเปลี่ยนแก๊ส $O_2 - CO_2$ กับเม็ดเลือดที่อยู่ภายในหลอดเลือดของระบบหมุนเวียนโลหิตที่มาเลี้ยงรอบถุงลมนี้ นอกจากนี้ยังมีเม็ดเลือดขาวของระบบภูมิคุ้มกันที่คอยทำหน้าที่เก็บกิน ทำลายเชื้อโรคที่จะเข้ามากับอากาศที่หายใจเข้าไปอยู่แล้ว ในเนื้อปอดยังมีกล้ามเนื้อเรียบอีกด้วย

โรคที่เคยกล่าวไปแล้วในบทความตอนเยื่อหุ้มปอดนั้น บางโรคนอกจากมีผลกระทบหลักก่อเกิดอาการ และรอยโรคที่เยื่อหุ้มปอดแล้ว ยังอาจมีผลต่อเนื้อปอดด้วยได้แก่ โรคปอดและเยื่อหุ้มปอดอักเสบ หรือ เอพีพี (APP) จะมีหย่อมก้อนเลือดออกปนเนื้อตายอยู่ในเนื้อปอดในกรณีเฉียบพลัน หรือเป็นก้อนฝืดเนื้อตายแข็งๆ ก้อนใหญ่ก้อนเดียว หรือก้อนเล็กๆ หลายก้อนกระจายทั่วปอดในกรณีเรื้อรัง โรคแอกติโนบาซิลโลซิส ก็มีความคล้ายคลึงกัน ปอดบวมอักเสบ มีหย่อมเลือดออก และเกิดเนื้อตายเป็นฝูหนองได้ทั่วร่างกาย ไม่จำกัดเฉพาะที่ปอดเหมือน APP โรคพาสเจอร์เรลโลซิส มีเลือดคั่งทั่วปอด ปอดอักเสบแบบมีหนอง โรคแกลสเซอร์ กรณีสุนแรงอาจมีปอดบวมอักเสบร่วมด้วย โรคติดเชื้อสเตรปโตคอคคัส ซูอิส จะพบฝูหนองขนาดเล็กกระจายไปทั่วเนื้อปอด โรคติดเชื้อ อี. โคไล ชนิดเลือดเป็นพิษ มักพบรอยโรคปอดอักเสบด้วยเช่นกัน มีข้อสังเกตว่าโรคที่กล่าวมา ล้วนมักเกิดหรือมีรอยโรคที่เยื่อหุ้มปอดเป็นหลัก แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วก็พบว่าอาจเกิดที่เนื้อปอดร่วมได้ด้วย เพียงแต่น้อยกว่า ส่วนในฉบับนี้จะนำเสนออีกโรคหนึ่งที่มีผลต่อเนื้อปอดเป็นหลัก พบได้มากทั่วโลก พบบ่อยเกือบทุกฟาร์ม นั่นก็คือ **โรคปอดมัยโค**

พลาสมา หรือ Enzootic pneumonia

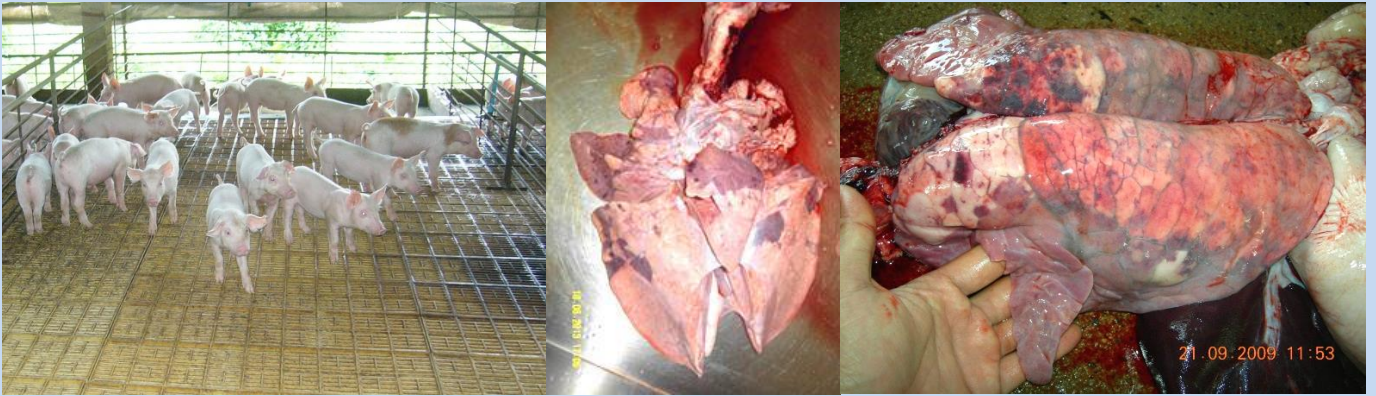

มัยโคพลาสมาจัดเป็นเชื้อแบคทีเรียที่มีลักษณะพิเศษคือ ไม่มีผนังเซลล์ และยังมีขนาดเล็กสุดในกลุ่มที่มีชีวิตนอก ร่างกายคน และสัตว์ได้ ปัจจุบันพบมากกว่า 125 สปีชีส์ ซึ่งพบได้ในคนมากถึง 17 สปีชีส์ แต่มีเพียงแค่ 5 สปีชีส์เท่านั้นที่ก่อโรค สำคัญในคน รายงานการก่อโรคที่แยกเชื้อมัยโคพลาสมาได้จากปอดสุกรเป็นครั้งแรก มีมาตั้งแต่ปี 1965 ซึ่งในครั้งนั้นเป็นเชื้อ มัยโคพลาสมาชนิด *hyopneumoniae* (*M. hyo*) จากนั้นมาก็ได้มีรายงานการพบมัยโคพลาสมาชนิดอื่นๆ ในสุกรได้อีกมากกว่า 14 สปีชีส์ ซึ่งมีทั้งชนิดก่อโรค และไม่ก่อโรค เช่น *M. hyorhinis*, *M. hyosynoviae*, *M. suis* (*haemosuis*), *M. flocculare* *M. sualvi*, *M. hyopharyngis*, *M. arginini*, *M. bovigentialium*, *M. buccale*, *M. gallinarum*, *M. iners*, *M. mycoides*, *M. salivarium* ซึ่งมี รายละเอียดการก่อโรคต่อระบบหรืออวัยวะที่แตกต่างกันออกไป บางชนิดอาจพบได้ในเป็นปกติในสุกร แต่ไม่ก่อโรคใดๆ

จากชื่อที่กล่าวมา มัยโคพลาสมาในสุกรที่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่รู้จักกันดีที่สุด คงหนีไม่พ้นชนิดที่มีผลกระทบโดยตรง ต่อระบบทางเดินหายใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปอด อันเกิดจากเชื้อ ***Mycoplasma hyopneumoniae* (*M. hyo*)** ที่มีเพียง 1 ซีโรไทป์เท่านั้น เชื้อนี้มีอุบัติการณ์พบแพร่กระจายได้ทั่วโลก ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจมหาศาล เชื้อสามารถติดต่อ และแพร่กระจายโดยตรงจากสุกรป่วย หรือที่เป็นพาหะไปยังสุกรไรรับผ่านการหายใจ ไอ จาม แม่สุกรที่เป็นพาหะมักแพร่เชื้อให้ลูก ได้ตั้งแต่แรกเกิด แต่เชื้อมันไม่พบการแพร่กระจายทางอุจจาระ ปัสสาวะ หรือน้ำเชื้อแต่อย่างใด การติดต่อโรคโดยทางอ้อมมี รายงานเกิดได้เช่นกัน

พบโรคและแสดงอาการได้ในสุกรทุกช่วงอายุ แต่มักพบมาก และมีอุบัติการณ์สูงตั้งแต่ระยะอนุบาล ไปจนถึงเล็กรุ่นขุน ในสุกรใหญ่หรือพ่อแม่พันธุ์มักไม่ค่อยป่วยหรือแสดงอาการของโรค เป็นเพียงแต่พาหะตัวอมโรค เช่นเดียวกับสุกรดุนหมที่มักไม่แสดงอาการใด อาจเนื่องจากอยู่ในระยะพักตัว หรือยังมีภูมิที่ได้รับถ่ายทอดจากแม่ผ่านน้ำนมเหลือง โดยทั่วไปหลังได้รับเชื้อจะมีระยะพักตัวประมาณ 10-21 วัน การกระจายของเชื้อในฝูงจะเป็นไปอย่างช้าๆ เชื้อจะเข้าไปยึดเกาะที่ขนของเซลล์เยื่อบุ หลอดลม ทำให้ขนเซลล์ถูกทำลาย เสื่อม หดสั้นลง ขนเซลล์จึงไม่สามารถทำหน้าที่โบกพัดสิ่งแปลกปลอมออกไปได้ตามปกติ เชื้อมัยโคพลาสมาเองและเชื้ออื่นๆ จะเกิดการคั่งสะสม และเข้าสู่ปอดได้ง่ายขึ้น หลังติดเชื้อ *M.hyo* จึงมักพบการติดเชื่อแทรกซ้อน และแสดงอาการของโรคระบบทางเดินหายใจซับซ้อน หรือที่เรียกกันว่า PRDC ร่วมกับ Enzootic pneumonia เสมอๆ

ปัจจัยที่เสริมความรุนแรงได้แก่ สภาพแวดล้อมไม่ดี การเลี้ยงที่แออัด โภชนะในอาหารไม่สมดุล มีการติดเชื่อโรคอื่นแทรกซ้อน รวมถึงพยาธิปอด และตัวอ่อนพยาธิไส้เดือนที่ไชผ่านปอดด้วย สุกรจะเริ่มมีไข้เล็กน้อย แต่หากเป็นแบบเรื้อรังจะไม่ มีไข้เลย มักเบื่ออาหาร หายใจลำบาก หายใจเสียงดัง หายใจค่อนข้างถี่ นั่งทำสุนัข หอบ ไอแห้งๆ และลึก โดยไม่มีน้ำมูก หรือหนอง ไอหนักขึ้นเมื่อวิ่ง อาจหายใจเองภายในเวลา 3 สัปดาห์ หากไม่มีโรคอื่นติดแทรกซ้อน แต่หากเข้าสู่ระยะเรื้อรัง สุกรจะมี อัตราการเจริญเติบโตต่ำ ผอมแคระแกร็น หนึ่งแห่ง ขนหยาบ โรคนี้มีอัตราการป่วยสูง แต่อัตราการตายต่ำมาก น้อยกว่า 10%

โรคนี้ไม่ค่อยนิยมชันสูตรด้วยการเพาะเชื้อ ตรวจเลือด หรือ PCR แต่อย่างไร นิยมใช้การผ่าชันสูตรซาก หรือตรวจประเมินรอยโรคปอดที่โรงฆ่า จะพบปอดบวมอักเสบ มีสีเข้มขึ้น ออกแดง ม่วงคล้ำ หรือเทาๆได้ เนื้อสัมผัสจะแข็งตัวแน่นคล้ายตับ ไม่ยืดหยุ่น หากตัดชิ้นส่วนนี้ไปลอยน้ำ จะพบว่าจมน้ำเสมอๆ (ปอดปกติจะเบา นุ่ม ยืดหยุ่น ลอยน้ำ) รอยโรคจาก *M.hyo* เหล่านี้มักเกิดขึ้นที่ปอดกลีบหน้าส่วนล่าง (cranioventral) แต่หลายครั้งก็อาจพบที่ปอดกลีบกลาง หรือกลีบท้ายร่วมด้วย หรือหากหนักก็ลามไปทั้งปอดได้เช่นกัน หากสุกรหาย รอยแผลเป็นที่ปอดจะยังคงอยู่ตลอดไป โรคนี้มีข้อสังเกตที่ไม่ยากนักคือ หากไม่ติดเชื้ออื่นร่วมด้วย ติดแค่ *M.hyo* อย่างเดียวเท่านั้น จะไม่พบความผิดปกติที่เยื่อหุ้มปอดเลย จะไม่พบการอักเสบ หรือไปติดกับผนังช่องอก ซีโครง หรือสันหลัง แต่อย่างไร

ยาปฏิชีวนะที่นิยมใช้รักษาในปัจจุบัน ได้แก่ ไทอามูลิน ไทโลซิน ลินโคมายซิน ทิลมิโคซิน ทิลวาโลซิน เป็นต้น และยังเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า วัคซีนถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการควบคุม ป้องกัน และลดความเสียหายจากโรคนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นรอยโรคปอดบวมอักเสบ อาการติดเชื้อแทรกซ้อน PRDC รวมถึงลดการแพร่กระจายเชื้อจากแม่สู่ลูก ซึ่งวัคซีนป้องกันโรคปอดมัยโคพลาสมาแต่ละยี่ห้อ แต่ละผู้ผลิต ในปัจจุบันถือว่ามีคุณภาพดี มีความแตกต่างกันน้อยมากทั้งในแง่ของประสิทธิภาพ หรือราคา การเลือกใช้จึงอาจพิจารณาที่สื่อ ผลข้างเคียง จำนวนเข็มที่ต้องฉีด หรือการกระตุ้นซ้ำนั่นเอง

โดยสรุปโรคติดเชื้ออันก่อให้เกิดอาการป่วย และมีรอยโรคที่เยื่อหุ้มปอดอักเสบ และ/หรือที่เนื้อปอดสุกรนั้น มีสาเหตุมาจากเชื้อหลากหลายชนิดตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ละโรคอาจมีความเหมือนที่เป็นจุดร่วม หรือความต่างที่เป็นลักษณะจำเพาะ บางโรคอาจเกิดแค่ที่ใดที่หนึ่ง บางโรคอาจเกิดได้กับทั้งเยื่อหุ้มปอด และเนื้อปอดได้ ความเหมือนหรือแตกต่างนี้จะช่วยสามารถนำมาใช้วินิจฉัยแยกแยะขั้นต้นได้ อาจนำไปสู่การรักษาทางยา หรือปรับปรุงแก้ไขการจัดการในขั้นต้นได้ในระดับหนึ่ง จนถึงขั้นสุดท้ายเมื่อยืนยันได้ ก็อาจนำไปสู่การทำวัคซีนป้องกันโรคอย่างยั่งยืนในฟาร์มต่อไป ท้ายสุดนี้ไม่ว่าจะโรคใด โรคปอดแบบใด แบบก่อโรคที่เนื้อปอด หรือก่อโรคที่เยื่อหุ้มปอด หรือก่อโรคทั้งสองที่ ล้วนก็ต้องใช้วิธีจัดการด้วยระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosecurity) ไม่ต่างจากโรคอื่นๆ อันถือว่าเป็นเครื่องมือสุดพิเศษในการเลี้ยงสุกร รวมถึงปศุสัตว์ทุกชนิด เห็นด้วยไหมครับ...